

SEHVEN Mİ, KASTEN Mİ ?:
KANUN KOYUCU YA AÇIKÇA ANAYASAYA AYKIRI BİR
DÜZENLEME YAPMIŞ YA DA ZIMNEN VAKIF YÜKSEKÖĞRETİM
KURUMLARININ KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİNİ SONA ERDİRMİŞTİR
IS ERRONEOUSLY OR INTENTIONALLY: IT IS POSSIBLE THE
LEGISLATIVE BODY OPENLY MAKE AN UNCONSTITUTIONAL
ACT OR INDIRECTLY ABOLISH THE PUBLIC LEGAL ENTITY OF
FOUNDATION UNIVERSITIES

Abdullah UZ*

Özet: Anayasanın 46 ncı maddesine göre, kamu tüzel kişileri usul ve esasları kanunla belirtilen şekilde kamulaştırma yetkisine sahiptir; 104 üncü maddesine göre ise, Devlet tarafından kurulan kamu tüzel kişiliğini haiz üniversitelerin yanı sıra vakıflarca yükseköğretim kurumları kurulabilmektedir. Bu çalışmada, Devlet ve vakıf üniversitelerinin kamu tüzel kişiliği ve kamulaştırma yetkisi bakımından durumu ve karşılaştırması ile vakıf üniversitelerinin kamu tüzel kişiliklerinin sona erdirilmesinin Anayasa ve 2547 sayılı Kanun perspektifinden hukuki sonuçları üzerinde durulması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Üniversiteler, Vakıf Üniversiteleri, Kamulaştırma, Kamu Tüzel Kişiliği, Kamu Yararı, Kamu Hizmeti

Abstract: According to the Constitution (Article 46) public corporations shall be entitled to expropriate in accordance with the principles and procedures prescribed by law and (Article 130) besides universities established by the State and by law as public corporations having autonomy, institutions of higher education can be established by foundations. In this study, it was aimed to describe and compare the situation of state and foundation universities in terms of having public legal entity and authority of expropriation. And it was aimed to explore, in respect of the Constitution and the law of higher education, (Law N. 2547) the legal consequences of abolish the authority of expropriation of foundation universities.

Keywords: Higher Education, Universities, Foundation Universities, Expropriation, Public Legal Entity, Public Interest, Public Service

* Doç. Dr., Yükseköğretim Kurulu Strateji Geliştirme Daire Başkanı

Giriş

Bilindiği üzere, Anayasanın “Mülkiyet hakkı” kenar başlıklı 35 inci maddesi ile “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” hükmü getirilmiş ve böylece mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabileceği belirtilmiştir.¹ Diğer taraftan, Anayasanın “Kamulaştırma” kenar başlıklı 46 ncı maddesinde, mülkiyet hakkının özel bir sınırlandırma şekli olarak kamulaştırma düzenleme konusu yapılmıştır. Söz konusu düzenlemede “Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.” hükmüne yer verilmiş ve böylece kamu yararının² gerektirdiği hallerde Devletin ve kamu tüzelkişilerinin, özel mülkiyete malikin rızası olmaksızın son verebilmesi anlamında kamulaştırma yapabilmesi istisnaî ve hukukî

¹ Görüldüğü gibi, Anayasanın kişilere sağladığı temel hakların en önemlilerinden birisi de mülkiyet hakkıdır. Bu hakkın sınırlanması ancak kamu yararının gerektirdiği hallerde ve istisnai durumlarda söz konusu olabilir ki yine Anayasanın 46 ncı maddesi, bazı şartların gerçekleşmesi halinde kamu yararı amacıyla ve gerçek karşılıkları peşin ödenmek koşuluyla kişilerin taşınmaz mallarının kamulaştırılmasını bir müessese olarak kabul etmiştir. Değinen hükümlerin gerekçelerinde de mülkiyet hakkının anayasal bir müessese olarak güvence altına alındığı mülkiyetin bu şekildeki himayesinin Anayasada kabul edilen siyasal sistemle karşılaştırılınca bir ölçüde ekonomik sistem tercihi bakımından da bir gösterge teşkil ettiği, özel mülkiyetin yok edilmesinin önlenmesi, kamu yararının bulunduğu hallerde kamulaştırma olanağı sağlandığı belirtilmektedir. Anayasa koyucu, hukuk devletinin bir gereği olarak kamu yararıyla kişi haklarını bağdaştırmaya çalışmış, hukuka uygun olarak kazanılmış hakları korumayı öngörmüştür. Demokratik hukuk devletinde, hangi amaçla olursa olsun, sınırlamalar belli bir özgürlüğün kullanılmasını bütünüyle ortadan kaldıracak düzeyde olamaz ve amaçla sınırlama arasında adil bir orantı mutlaka bulunur. Bir sınırlama ölçütü olan kamu yararı kavramı, her ne kadar, soyut bir kavram ise de, mülkiyet hakkına getirilecek sınırlama, cezalandırma sonucunu doğuruyor ve devlete olan güveni sarsıyorsa o sınırlamanın kamu yararına olduğundan söz edilemez.

² Kamu yararı konusunda bkz. Tekin Akilloğlu, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Anne İdaresi Dergisi*, C:24, S:2, 1991, s.3-15; Osman Saraç, “Kamu Yararı Kavramı”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 139, Ocak- Nisan 2002, s.16-26; Turan Yıldırım, “Kamu Yararı ve Disiplin Cezalarının Affı”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt:18, 2001, s.438-450.

bir yol olarak kabul edilmiştir.³ Özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların kamulaştırılması karşılığında hakkaniyete uygun ve âdil bir bedelin ödenmesi, hukuk teorisinde mülkiyet kavramının genişlemesi olarak adlandırılan bir mal varlığı değerinin bir başka mal varlığı değeri ile yer değiştirmesi anlamında kabul edildiğinden mülkiyet hakkının Anayasa ile teminat altına alınmış olması kamulaştırmaya engel oluşturmamaktadır.⁴

Diğer taraftan, Anayasanın “Yükseköğretim kurumları” kenar başlıklı 130 uncu maddesinde “...*kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.*”

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir...” hükmü getirilmiş ve böylece vakıflar tarafından yükseköğretim kurumları kurulabileceğine yönelik açık bir anayasal düzenleme pozitif hukukta yerini almıştır.⁵

Bu çalışmada, söz konusu anayasal düzenlemelerden hareketle, vakıf yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma yetkisinin sona erdirilmesinin anayasal bakımdan doğurduğu sonuçlar ile kamu tüzel kişiliği statüsüne etkisi inceleme konusu yapılmış ve bu bağlamda bazı hukuki tespit ve değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

³ Kadir Erem, “Türk İdari Yargısında Kamulaştırma (yasal düzenlemeler ve idari yargı uygulamaları)”, Kamulaştırma Konferansı, 6 Aralık 2011 , Danıştay Başkanlığı, http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum_/conf5/KKirmaci_Kamulastirma.pdf (18.04.2013)

⁴ Kamulaştırma konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Meltem Kutlu, İdari İşlem Olarak Kamulaştırma ve İptal Davası, Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir 1992; Pertev Bilgen, İdare Hukuku: Kamulaştırma ve İstimval, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996; Şeref Gözübüyük-Turgut Tan, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, 2. Baskı, C.I, s. 905 v.d.; İsmet Giritli-Pertev Bilgen- Tayfun Akgüner, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 674-704; Metin Günday, İdare Hukuku, 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002 s. 209-239; İl Han Özay, Günışığında Yönetim, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2002; Kemal Gözler, İdare Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, s. 692 v.d; Gürsel Kaplan, “Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmasız El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012/99, s. 125-150; Ömer Köroğlu, Kamulaştırma, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1995, s. 132; Zeki Akar, Kamulaştırma ve Kamulaştırmasız El Atma Davaları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

⁵ Ali Akyıldız, “Vakıf Üniversiteleri”, *Bilgi Toplumunda Hukuk-Ünal Tekinalp’e Armağan* C. III, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 459-500.

I. Üniversitelerin Kamu Tüzel Kişiliğinin Hukuksak Dayanağı

Türk pozitif hukuku esas alındığında, bazı tüzel kişilerin kamu tüzel kişiliği niteliğinin doğrudan Anayasadan kaynaklandığı görülmekte olup, üniversiteler de bu kapsamda yer almaktadır. Gerçekten, Devlet tarafından kanunla kurulan üniversitelerin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu açıkça Anayasada zikredilmiştir.⁶ Yani üniversiteler, bizzat Anayasa gereği kamu tüzel kişisidir. Dolayısıyla, kanun koyucu, bunların kamu tüzel kişiliğini bir kanunla sona erdiremez.⁷

Ancak Devlet tarafından kanunla kurulan üniversitelerin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğunu belirten anayasa koyucu, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliğine sahip olup olmadığına dair her hangi bir açık düzenlemeye Anayasada yer vermemiştir. Diğer bir ifade ile, Devlet tarafından kanunla kurulan ve bilimsel özerkliğe sahip olan üniversitelerin kamu tüzel kişiliği anayasal düzeyde tespit edilmişken, vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliğini haiz olduklarına dair açık bir anayasal niteleme yapılmamıştır.

Bununla birlikte, kanun koyucu, Anayasanın “İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği” kenar başlıklı 123 üncü maddesindeki “Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.” hükmü uyarınca, vakıf yükseköğretim kurumlarının da kamu tüzel kişiliğine sahip olması yönünde bir tercihte bulunmuş ve 2547 ve 2809 sayılı Kanunlarda⁸ kamu tüzel kişiliğini haiz vakıf yükseköğretim kurumlarından bahsetmiştir.⁹

Anayasanın 130 uncu maddesindeki söz konusu düzenlemeye dayalı olarak 2547 sayılı Kanunda Vakıf Yükseköğretim Kurumlarına

⁶ Bu konuda daha fazla ayrıntı için bkz. Kemal Gözler, İdare Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, s. 84 v.d.

⁷ Gözler, s. 84.

⁸ 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununun vakıf üniversitelerini kuran çeşitli ek maddelerinde, birer özel hukuk tüzel kişisi olan vakıflarca kurulan ve normalde özel hukuk tüzel kişisi olması beklenen üniversitelerin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Gözler, s. 85.

⁹ Gözler’in de belirttiği gibi, (Anayasada aksi bir düzenleme bulunmadığı sürece) kanun koyucu, normalde bir özel hukuk tüzel kişisini kamu tüzel kişisi olarak niteleyebileceği gibi, genel olarak kamu tüzel kişisi özelliklerini taşıyan bir tüzel kişiyi özel hukuk tüzel kişisi olarak nitelendirebilir. Bkz. Gözler, s. 85.

ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir. Bu bağlamda, 2547 sayılı Kanunun Ek 2 nci maddesinde “Vakıflar; kazanç amacına yönelik olmamak şartıyla ve mali ve idari hususlar dışında, akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden bu Kanunda gösterilen esas ve usullere uymak kaydıyla, Yükseköğretim kurumları veya bunlara bağlı birimlerden birini veya birden fazlasını ya da bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın, ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda yüksek nitelikli işgücü yetiştirmek amacıyla, bu Kanun hükümleri çerçevesinde kalmak şartıyla meslek yüksekokulu kurabilir. *Bu meslek yüksekokulu, kamu tüzel kişiliğini haiz olup*, Yükseköğretim Kurulunun görüşü alınarak Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Kurulacak meslek yüksekokullarına, meslek ve teknik eğitim bölgesinde gereksinim duyulması esastır.” hükmü getirilmiştir. *Her ne kadar söz konusu düzenlemede sadece Bakanlar Kurulu Kararı ile vakıflar tarafından kurulacak meslek yüksekokullarının kamu tüzel kişiliğini haiz olduğu açıkça belirtilmiş; vakıflarca kurulacak diğer yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliğine dair her hangi bir hükme yer verilmemiş olmakla birlikte*, 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilat Kanununda, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının kurulduğuna dair maddelere yer verilmiştir. Böylece her bir vakıf yükseköğretim kurumunun kuruluş kanununda kamu tüzel kişiliği hukuki statüsü açıkça belirtilmiştir.

Doktrinde bazılarınca, Türkiye’de gerçekte bir vakıf üniversitesinin olmadığı, bunların devlet tarafından kanunla kurulmuş ve kamu tüzel kişiliğine sahip devlet üniversitesi olduğu; yürüttükleri hizmetin kamu hizmeti, mallarının kamu malı, personelinin de kamu görevlisi olduğu ifade edilmekte, kamu hukukuna tabi oldukları ve tarafı oldukları uyuşmazlıkların kanunla aksi belirtilmedikçe idari yargıya tabi oldukları belirtilmektedir.¹⁰

Kamu hukukunda benimsendiği şekliyle, kamu tüzel kişisi, devlet tarafından kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş ve kamu gücü ayrıcalıkları ile donatılmış bir tüzel kişi olduğuna göre, kanunla kamu tüzel kişiliği tanınan vakıf yükseköğretim kurumları da bu niteliklerine bağlı olarak ve yürüttükleri kamu

¹⁰ Gözler, s. 227-228.

hizmeti ve bunun sonucunda gerçekleşecek kamu yararının bir gereği olarak, kamu gücü ayrıcalıkları ile donatılmak zorundadır.¹¹ Gerçekten, bir tüzel kişinin kamu tüzel kişisi olabilmesi için, devlet tarafından kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş olma ve kamu gücü ayrıcalıkları ile donatılmış olma şartlarının birlikte mevcudiyeti zorunludur.¹²

Doktrinde kamu tüzel kişiliğine sahip olmanın bir şartı olan kamu gücü ayrıcalıkları ve yükümlülüklerinin bazılarının *mutlak nitelikte, yani her kamu tüzel kişisi için mutlaka geçerli olduğu*; bazılarının ise nispi nitelikte olduğu her kamu tüzel kişisi için geçerliliğinin aranmadığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda, konumuz itibarıyla kamulaştırma yetkisinin kamu tüzel kişiliğinin mutlak sonucu olduğu, diğer bir ifade ile Anayasanın 46 ncı maddesi gereği nerede bir kamu tüzel kişiliği varsa orada bir kamulaştırma yetkisinin varlığının zorunlu olduğu açıkça söylenebilir.¹³

Şu halde, bir kamu kurumu¹⁴ olarak üniversitelerin kuruluşunda ve kaldırılışında takdir yetkisi bütünüyle yasama organına ait olmakla birlikte, kurulu bulunan bir üniversitenin kaldırılmaksızın sadece kamu tüzel kişiliğine son verilmesi hususunda yasama organının bir takdir alanı bulunmamaktadır. Zira kamu tüzel kişiliği Devlet eliyle kurulan üniversitelerin anayasal vasfı olup, üniversitenin varlığı devam ettiği sürece kamu tüzel kişiliğinin devamı da anayasal bir zorunluluktur. Dolayısıyla, bir üniversitenin tüzel kişiliğini sona erdirebilecek olan kanun koyucu, tüzel kişiliği sona erdirmeden, yani üniversiteyi kaldırmadan sadece kamu tüzel kişiliğine son veremez. Gerçekten, bir kamu kurumu olan üniversiteyi kurmaya ve kapatmaya yetkili olan kanun koyucunun, Anayasanın 130 uncu maddesi uyarınca üniversitenin anayasal bir nitelik arzeden kamu tüzel kişiliğini kanunla sona erdirmesi söz konusu olamaz.¹⁵

¹¹ Gözler, s. 88.

¹² Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003, C.I, s. 140 v.d.

¹³ Gözler, s. 92.

¹⁴ Kamu kurumlarına ilişkin ayrıntılı bir çalışma için bkz. Serkan Ağar, "Kamu Kurumları (Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları) Teorisi", www.idare.gen.tr/agar-kamukurumlari.htm (19.04.2013)

¹⁵ Kamu kurumlarının kaldırılması konusunda bkz. Gözler, s. 214; Son dönemde özellikle bazı il özel idareleri ve köylerin tüzel kişiliklerine son verilmesine yönelik

II. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Kamulaştırma Yetkisi ve Bu Yekinin Sona Erdirilmesi Sorunu

İlgili anayasal ve yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, anayasal düzeyde olmamakla birlikte kanun koyucunun bu yöndeki tercihi üzerine yasal düzeyde kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu açıkça belirtilen vakıf yükseköğretim kurumlarının, sahip oldukları bu kamu tüzel kişiliğinin bir sonucu olarak, kamulaştırmayı düzenleyen Anayasanın 46 ncı maddesi kapsamına girdiği ve anayasal bir kamulaştırma yetkisine sahip olduğu kuşkusuzdur.¹⁶ Diğer bir ifade ile, Anayasanın 46 ncı maddesinin “Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, *kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.*” hükmü uyarınca, ilgili kanunlarında birer kamu tüzel kişisi olduğu açıkça belirtilen vakıf yükseköğretim kurumlarının da kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırma yetkisi bulunmaktadır.¹⁷

Hal böyle olmakla birlikte, 18 Nisan 2013 tarihli ve 28622 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6456 sayılı Kanununun 24 üncü maddesi ile 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 7 nci maddesine “*Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları*

yasal düzenlemeleri haklı olarak eleştiren Gözler’in bu bağlamda oldukça güzel bir çalışması için bkz. Kemal Gözler, “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler”, www.idare.gen.tr/6360-elestiriler.htm. (18.04.2013)

¹⁶ Gürsel Öcal Dörtgöz, Tapu ve Kadastro ile İlgili Talimatlar ve Yorumlar, 2010, s. 460. Tercan Gülmüş, “Vakıf Üniversitelerine Kamulaştırma Kanununa Göre Taşınmaz Devri”, <http://www.milliemlak.org/cyorum/detay/19>; www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/vakifuniversite.pdf (18.04.2013); Danıştay Altıncı Dairesinin 22.09.2003 tarih ve 2002/946 esas, 2003/4410 karar sayılı kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2003/12-116 E., 2003/111 K.; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2003/12-116 Esas ve 2003/111 Karar sayılı söz konusu kararında haczedilmezlik kuralının sınırlandırılması gerektiği ve bu düzenlemenin son derece ayrışsal (istinai) durumlarda sözkonusu olması gerektiği, bu bağlamda bir kamu tüzel kişisinin mal ve gelirlerinin haczedilmemesi için kanunda açık kükmün bulunması gerektiği, bu nedenlerle davalı borçlu vakıf üniversitenin, davaya konu gelirlerinin haczedilebileceği yönünde çok önemli bir karar almıştır. Ayrıca bkz. http://www.icisleri.gov.tr/yayinlar/inceleme_arastirma/arazi_tahsisi.htm (18.04.2013)

¹⁷ Gözler, s. 227, 694.

kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez.” hükmünü içerecek şekilde bir fıkra eklenmiş ve böylece kuruluş kanunlarında açıkça kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu belirtilen vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırma yetkisi kaldırılmıştır.

Uygulamada, bazı vakıf yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma yetkisini Anayasa ve Kamulaştırma Kanununun öngörmüş olduğu amaca hizmet edecek şekilde kullanmadığı, başka bir ifade ile kamulaştırma yetkisinin bazı vakıf yükseköğretim kurumlarınca kötüye kullanıldığı iddiaları gündeme gelmekle birlikte,¹⁸ söz konusu düzenlemeye neden ihtiyaç duyulduğuna dair ilgili yasama süreci dokümanlarında bize fikir verebilecek her hangi bir ifade yer almamaktadır. İlgili kanun tasarısının 43 üncü madde gerekçesinde, madde metnini tekrar eder bir şekilde *“Madde 43- Madde ile vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinmemeleri düzenlenmektedir.”* ifadesine yer verilmiş¹⁹, gerek Plan ve Bütçe Komisyonunda gerekse Meclis Genel Kurulunda yapılan görüşmelerde söz konusu maddenin gerekçesine ve neden böyle bir değişikliğe ihtiyaç duyulduğuna ilişkin tutanak altına alınmış her hangi bir ifadeye rastlanılmamıştır.²⁰

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinmemelerine yönelik söz konusu yasal

¹⁸ Örneğin İstanbul Aydın Üniversitesi ile ilgili bir haber için bkz. www.ortadogu-gazetesi.net/haber.php?id=25738; Aynı şekilde Bahçeşehir Üniversitesinin bir kamulaştırma uygulamasına ilişkin bkz. 29 Mart 2012, Perşembe Takvim

¹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi (Yasama Dönemi Yasama Yılı 24 3)Sıra Sayısı: 443: Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunan Bankerlerin İşlemleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Ankara Milletvekili İzzet Çetin’in; 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, İstanbul Milletvekili Aydın Ağan Ayaydın’ın; 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi, Konya Milletvekili Mustafa Baloğlu’nun; Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporları (1/747, 1/36, 2/883, 2/1285, 2/1325)

²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 24. Dönem 3. Yasama Yılı 87. Birleşim 03/Nisan /2013 Çarşamba

düzenlenmenin anayasal düzeyde ne gibi hukuki sonuçlar/sorunlar doğurduğu hususu bu aşamada önem arz etmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, Devlet ve kamu tüzel kişilerine kamulaştırma yetkisi doğrudan Anayasa ile verilmiş olup, bu kapsamda anayasa koyucu kanun koyucunun iradesini bağlamış ve kanun koyucuya anayasal düzeyde tanınmış olan kamulaştırma yetkisinin yasal düzeyde ortadan kaldırılmasına yönelik bir takdir alanı bırakmamış, sadece sahip olunan anayasal yetkinin kullanılma usul ve esaslarının kanunla düzenlenmesini öngörmüştür.²¹ Dolayısıyla kamu tüzel kişilerinin sahip olduğu anayasal bir yetki niteliğindeki kamulaştırma yetkisinin, Anayasadaki söz konusu düzenleme mevcut olduğu sürece kanunla geri alınması anayasaya açıkça aykırı olacaktır.

Ancak kanun koyucunun, bir kamu tüzel kişinin kamulaştırma yetkisini yapacağı bir yasal düzenleme ile ortadan kaldıramamakla birlikte, Anayasada açıkça kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu belirtilmemiş ve Anayasanın 123 üncü maddesi uyarınca kanunla kamu tüzel kişiliğini haiz kılınmış bir kurumun kamu tüzel kişiliğini, yetki ve usulde paralellik ilkesi kapsamında yine bir kanun düzenlemesi ile sona erdirebileceğinde tereddüt bulunmamaktadır. Dolayısıyla anayasal düzeyde kamu tüzel kişiliği tanınmamış kurumların kanunla kazandıkları kamu tüzel kişiliği statüsünün yine kanunla ortadan kaldırılması hukuken yasa koyucunun takdir alanında kalan bir husustur. Kamu tüzel kişiliği kanunla sona erdirilen bir kurumun kamulaştırma yetkisi de kendiliğinden sona erecektir.

Ancak kanun koyucunun kamu tüzel kişiliğini açıkça sona erdirmeyen bir kamu kurumunun kamulaştırma yetkisini ortadan kaldırmaya yönelik yasal düzenlemeye gitmesi Anayasaya açıkça aykırılığı beraberinde getirecektir. Zira yukarıda da zikredildiği üzere, anaya-

²¹ Nitekim bu amaçla çıkartılan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 1 inci maddesinde; söz konusu Kanunun, kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, Devlet ve kamu tüzel kişilerinince kamulaştırılmasında yapılacak işlemleri, kamulaştırma bedelinin hesaplanmasını, taşınmaz malın ve irtifak hakkının idare adına tescilini, kullanılmayan taşınmaz malın geri alınmasını, idareler arasında taşınmaz malların devir işlemlerini, karşılıklı hak ve yükümlülükler ile bunlara dayalı uyuşmazlıkların çözüm usul ve yöntemlerini düzenlediği belirtilmiş devamında ise Özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da, bu Kanun hükümleri uygulanacağı hükmüne yer verilmiştir

sal bir yetki olarak kamulaştırma yetkisinin sadece kullanım esas ve usullerini belirleme hususunda kanun koyucu yetkilendirilmiş olup, yetkiye ilişkin esas ve usullerin belirlenmesine münhasır olan bir yasama yetkisinin, anayasal güvenceye bağlanmış kamulaştırma yetkisini ortadan kaldıracak şekilde kullanılması anayasaya açıkça aykırıdır.

Söz konusu hukuki tespit ve değerlendirmeler çerçevesinde, vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliğinin varlığı ve Anayasanın kamu tüzel kişilerine kamulaştırma yetkisi verdiği hususu birlikte ele alındığında, 18 Nisan 2013 tarihli ve 28622 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6456 sayılı Kanununun 24 üncü maddesi ile 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 7 nci maddesine "Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez." hükmünü içerecek şekilde bir fıkra eklenmiş ve böylece kuruluş kanunlarında açıkça kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu belirtilen vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu yararının gerektirdiği hallerde kamulaştırma yetkisinin kaldırılmış olmasının anayasaya açıkça aykırı olduğu söylenebilir.

III. Kanun Koyucu Tarafından Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Tüzel Kişiliğinin Sona Erdirilmesinin Hukuki Sonuçları

Yukarıda ayrıntılı olarak ifade edilmeye çalışıldığı üzere, kanun koyucunun sarih iradesini ortaya koyan söz konusu düzenlemenin anayasaya aykırılık değerlendirmesinin yanı sıra; Kanun koyucunun Anayasaya aykırılığı açıkça görülen böyle bir yasal düzenlemeye giderek abesle iştigal etmiş olamayacağı, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 7 nci maddesine eklenen "Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez." hükmü ile anayasaya aykırı olmayacak şekilde bir hukuki sonuç doğurmayı hedeflediği ihtimali üzerinde durulabilir.

Bu ihtimalde, acaba Anayasanın 46 ncı maddesinin açık hükmüne rağmen kanun koyucu böyle bir düzenleme ile nasıl bir hukuki sonuç doğurmayı hedeflemiştir? Diğer bir ifade ile kanun koyucunun getirmiş olduğu "Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez." Hükmünün anayasa uygun yorum yöntemine tabi tutulması mümkün müdür? Bu soruların ilgili düzenlemeler çerçevesinde cevabı aşağıda bulunmaya çalışıla-

caktır. Eğer kanun koyucu böyle bir düzenleme ile Anayasaya aykırı olmayan bir hukuki sonuç öngörmüşse, Anayasanın 46 ve 130 uncu maddeleri ile 2547 ve 2809 sayılı Kanununun ilgili maddeleri esas alındığında şu tespit ve değerlendirmeler yapılabilir.

Bu bağlamda öncelikle, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması ve bu kapsamda yükseköğretimin yasal çerçevesinin yeniden belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmalar sonrasında ortaya konulan Yükseköğretim Tasa Taslağının konuya ilişkin hükümleri üzerinde durulabilir. Kamu oyu ile de paylaşılan söz konusu Taslağın²² "Yükseköğretim kurumlarının kuruluşu" kenar başlıklı 25 inci maddesinde, "(1) Yükseköğretim kurumları Devlet, vakıf ya da özel yükseköğretim kurumu olmak üzere farklı statülerde kurulabilir. Devlet yükseköğretim kurumu kanunla, özel ve vakıf yükseköğretim kurumları ise Kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Devlet yükseköğretim kurumları kamu tüzel kişiliğini, diğer yükseköğretim kurumları ise özel hukuk tüzel kişiliğini haizdir." düzenlemesi getirilmiş, "Mali kolaylıklar" kenar başlıklı 73 üncü maddesinde ise, "(1) Devlet, vakıf ve özel yükseköğretim kurumları genel bütçeye dahil kamu kurum ve kuruluşlarına tanınan mali muafiyetler, istisnalar ve diğer mali kolaylıklardan aynen yararlanırlar ve bunlara yapılacak her türlü bağış ve yardımlar gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri tarafından beyannameye bildirilecek gelir ve kurum kazançlarından indirilebilir. Bağış ve vasiyetlerin kullanılmasında, bağış ve vasiyet yapanların koydukları ve kanunlara göre geçerli sayılan kayıtlara ve şartlara uyulur. Kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinimi, sadece Devlet yükseköğretim kurumları tarafından yapılabilir.

...

(5) Vakıf veya özel üniversitelerde eğitim-öğretim için zaruri olması halinde yürütme kurulu tarafından verilecek kamu yararı kararı ve başkanın onayı üzerine bedeli kamulaştırmayı yapacak kurumdan alınmak üzere vakıf veya özel üniversite lehine kamulaştırma yapılabilir. Kamulaştırılan taşınmazın eğitim ve öğretimde kullanımına gerek kalmadığı takdirde, eski malik bedelini Kurula ödeyerek geri alma önerisini kabul etmezse, taşınmaz Kurul mülkiyetine geçer. Kurul bu suretle kendisine geçen taşınmazı amacı doğrultusunda kullanılmak üzere bir kamu üniversitesine devredebilir." hükmüne yer verilmiştir.

²² <http://yeniya.yok.gov.tr/files/deaed4775cb01c29786a7dda47c57672..pdf>
(18.04.2013)

Görüldüğü üzere, yeniden şekillendirilen yükseköğretimin yasal çerçevesine dair Taslakta vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliklerinin sona erdirilmesi ve buna paralel olarak vakıf yükseköğretim kurumlarının ihtiyaç duyduğu taşınmazların kamulaştırılmasında yetkinin Türkiye Yükseköğretim Kuruluna verilmesi öngörülmüş.²³ Bu yaklaşımın yansıtıldığı söz konusu Taslak metin kanunlaşacağı ana kadar her hangi bir hukuki değer taşımamakla birlikte, buna ilişkin yaklaşımı ve iradeyi ortaya koyması bakımından dikkate alınabilecek niteliktedir. Eğer söz konusu yaklaşım yasama sürecinin diğer aşamalarında da benimsenecek olursa, kamu tüzel kişiliğinden ve kamulaştırma yetkisinden mahrum vakıf yükseköğretim kurumları önümüzdeki dönemde yükseköğretim sisteminde yerini alacaktır.

Bu çerçevede, 6456 sayılı Kanununun 24 üncü maddesi ile 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 7 nci maddesine “Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez.” hükmünün eklenmesi, Anayasaya uygun yorum yöntemi benimsenerek bir hukuki tahlile

²³ Vakıf Üniversiteleri Birliğinin Taslak hakkındaki görüşünde ilgili düzenlemeye ilişkin olarak, “51- Taslağın 68/5. maddesinde “*Vakıf veya özel üniversitelerde eğitim-öğretim için zaruri olması halinde yürütme kurulu tarafından verilecek kamu yararı kararı ve başkanın onayı üzerine bedeli kamulaştırmayı yapacak kurumdan alınmak üzere vakıf veya özel üniversite lehine kamulaştırma yapılabilir*” denilerek vakıf ve özel üniversitelere kamulaştırma hakkı tanınmış, ancak bu hak kullanılması Türkiye Yükseköğretim Kurulunun iznine tabi kılınmıştır. Özellikle vakıf yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma bakımından devlet yükseköğretim kurumları ile paralel düzenlenmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

52- Taslağın 68/5. maddesinin ikinci cümlesinde yer alan “*Kamulaştırılan taşınmazın eğitim ve öğretimde kullanımına gerek kalmadığı takdirde, eski malik bedelini Kurula ödeyerek geri alma önerisini kabul etmezse, taşınmaz Kurul mülkiyetine geçer. Kurul bu suretle kendisine geçen taşınmazı amacı doğrultusunda kullanılmak üzere bir kamu üniversitesine devredebilir*” hükmü ile vakıf veya özel yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma nedeniyle ödedikleri kamulaştırma bedeli kaybolmaktadır. Taşınmazın eski malikinin bedelini kurula ödeyerek geri alması veya geri almadığı takdirde taşınmazın kurul mülkiyetine geçmesi vakıf/özel yükseköğretim kurumunun ödediği paranın yok olması anlamına gelmekte, böylece, vakıf/özel yükseköğretim kurumları eğitim öğretimi sürdürmek için gerekli olduğu düşüncesiyle yaptıkları kamulaştırma nedeniyle adeta cezalandırılmaktadır. Aynı zamanda bu durum, eski malik kurula ödeme yaptığı veya taşınmaz kurulun mülkiyetine geçtiği takdirde kurulun, taşınmaz bir devlet yükseköğretim kurumuna devredildiği takdirde devlet yükseköğretim kurumunun sebepsiz zenginleşmesine neden olacaktır. Böyle bir düzenleme hukukun temel ilkelerine aykırıdır.” değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bkz. <http://yeniya.yok.gov.tr/?page=downloads&uid=97f646c9ad5aea406c0581666823921f>. (18.04.2013)

tabi tutulduğunda, kanun koyucunun Anayasanın 46 ncı maddesinin açık amir hükmü karşısında, söz konusu “Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez.” hükmü ile zımnen vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliklerini kaldırdığı söylenebilir. Her ne kadar yasama tekniği açısından böyle bir sonucu doğurmak amacıyla yapılacak düzenlemenin bu şekilde kaleme alınmasının doğru olmadığı düşünülmeyle birlikte, kamulaştırma yetkisinin Anayasanın 46 ncı maddesi gereğince kamu tüzel kişiliğinin doğal/ayrılmaz bir sonucu olması karşısında, söz konusu düzenleme ile böyle bir sonucun hedeflendiği ve zımnen böyle bir hukuki sonucun öngörüldüğü söylenebilir.

Diğer bir ifade ile, kamulaştırma yetkisi kamu tüzel kişilerine ait bir yetki olduğuna ve anayasal düzeyde güvenceye bağlandığına göre; mülkiyet hakkına kamu yararı gerektirmesi halinde müdahale imkânının sadece Devlet ve kamu tüzel kişilerine münhasır bulunduğuna göre, kamulaştırma yetkisi elinden alınan vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliklerinin de usulde ve yetkide paralellik ilkesi çerçevesinde kanun koyucu tarafından zımnen sona erdirildiği hukuki sonucuna gidilebilir. Kısaca, Anayasanın 46 ncı maddesi uyarınca kamulaştırma yetkisinin varlığı, kamu tüzel kişiliğinin varlığını zorunlu kıldığı gibi, kamulaştırma yetkisinin yokluğu da kamu tüzel kişiliğinin yokluğunu beraberinde getirmektedir.

Ancak bu değerlendirmenin doğruluğu varsayımında, Anayasa ve İdare Hukuku bakımından cevaplanması gereken sorular gündeme gelebilecektir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Danıştay ve Yargıtay kararlarında açıkça belirtildiği üzere, kamu hizmeti niteliği tartışmasız olan yükseköğretim hizmeti yürüten vakıf yükseköğretim kurumlarının, yürüttükleri kamu hizmetinin devamlılığı ve ihtiyaçları bağlamında kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde kamulaştırma yapamamasının, kamu yararı ve kamu hizmetinin temel ilkeleri ile nasıl bağdaştırılacağı, yükseköğretim kamu hizmeti sunan Devlet üniversitelerine tanınan kamulaştırma yetkisinin, yükseköğretim kamu hizmeti sunduğunda kuşku bulunmayan vakıf yükseköğretim kurumlarından esirgenmesinin nasıl bir hukuki gerekçesinin olabileceği, kamu hizmeti genel teorisi ve kamu hizmetine egemen olan temel ilkeler karşısında kamulaştırma yetkisinin kaldırılmasının beraberinde ne gibi sorunlar getirebileceği sorularına, Ana-

yasanın 130 uncu ve 46 ncı maddeleri karşısında makul ve hukuken kabul edilebilir bir cevap bulunmasının güç hatta imkansızlığı olduğu kanaatindeyiz.

Vakıf yükseköğretim kurumlarının mali yeterliklerinin yükseköğretim hizmeti kapsamında ihtiyaç duyulan taşınmazların bedelinin ödenmesi suretiyle satın alınmasına fazlasıyla izin verdiği, vakıf yükseköğretim kurumlarının kamulaştırma yapmaksızın ihtiyaç duyduğu bir taşınmazı satın alabileceği argümanı, kamu yararı gereğince ihtiyaç duyulan taşınmazın satışına malikinin rıza göstermemesi halinde nasıl bir süreç işletilebileceği sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bu durumda bir an için vakıf yükseköğretim kurumları adına başka bir kamu tüzel kişisi tarafından kamulaştırma yapılabileceği iddiası da pozitif düzenlemeler karşısında hukuki dayanaktan yoksundur. Zira, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 1 inci maddesinde; özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da, bu Kanun hükümleri uygulanacağı hükmüne yer verilmiş olup, ancak özel kanunlarında bu yönde bir düzenleme bulunması halinde başkası adına kamulaştırma mümkün olabilmektedir ki, vakıf yükseköğretim kurumları bakımından bu yönde bir açık düzenleme ilgili mevzuatta yer almamaktadır.

Sonuç Yerine

Yukarıda yer verilen değerlendirmeler dikkate alındığında, ortada iki ihtimalin varlığından söz edilebilir. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 7 nci maddesine “Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları kamulaştırma yoluyla taşınmaz edinemez.” hükmünü ekleyerek Kanun koyucu;

1. Ya Anayasanın 46 ncı maddesinin birinci fıkrasına açıkça aykırı bir yasal düzenleme yapmış;
2. Ya da (Yasa yapma tekniği bakımından doğru bulunmamakla birlikte) Anayasaya uygun yorum yöntemi benimsendiğinde, söz konusu düzenleme ile zımnen vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliklerini sona erdirmiştir.

Söz konusu ihtimallerden ilkinin kabulünde, ilgili düzenlemenin iptal davası yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne taşınması ve/veya

ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlık kapsamında yetkili mahkeme tarafından itirazen Anayasa Mahkemesine götürülmesi sonrasında iptal edilebileceği; diğer ihtimalin kabulü halinde ise, artık ilgili Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibariyle kamu tüzel kişilikleri kanun koyucu tarafından sona erdirilmiş olan vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu tüzel kişiliğine bağlı kamu gücü ayrıcalıkları ve kamusal yetki kullanımı ve idari nitelikli işlem tesisinin hukuki tartışmaları beraberrinde getirebileceği ve bu kapsamda uyuşmazlıkların çözümünde tabi olunacak hukuk ve görevli yargı yeri bakımından hukuki tartışmalara yol açabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağar, Serkan, “Kamu Kurumları (Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları) Teorisi”, www.idare.gen.tr/agar-kamukurumlari.htm (19.04.2013)
- Akar, Zeki, Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- Akıllıoğlu, Tekin, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, C:24, S:2, 1991, s.3-15;
- Akyıldız, Ali, “Vakıf Üniversiteleri”, *Bilgi Toplumunda Hukuk-Ünal Tekinalp'e Armağan* C. III, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 459-500.
- Bilgen, Pertev, İdare Hukuku: Kamulaştırma ve İstimval, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996.
- Dörtgöz, Gürsel Öcal, Tapu ve Kadastro ile İlgili Talimatlar ve Yorumlar, 2010.
- Erem, Kadir, “Türk İdari Yargısında Kamulaştırma (yasal düzenlemeler ve idari yargı uygulamaları)”, Kamulaştırma Konferansı, 6 Aralık 2011 , Danıştay Başkanlığı, http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/conf5/KKirmaci_Kamulastirma.pdf
- Giritli, İsmet-Bilgen, Pertev-Akgüner, Tayfun, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2001.
- Gözler, Kemal, “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler”, www.idare.gen.tr/6360-elestiriler.htm. (18.04.2013)
- Gözler, Kemal, İdare Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007
- Gözler, Kemal, İdare Hukuku, C.I, İdare Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003.
- Gözübüyük, Şeref-Tan, Turgut, İdare Hukuku, 2. Baskı, C.I, Turhan Kitabevi, Ankara 2001.

- Gülmüş, Tercan, "Vakıf Üniversitelerine Kamulaştırma Kanununa Göre Taşınmaz Devri", <http://www.milliemlak.org/cyorum/detay/19>;
- Günday, Metin, İdare Hukuku, 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Kaplan, Gürsel, "Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmaz El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012/99, s. 125-150.
- Koroğlu, Ömer, Kamulaştırma, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1995.
- Kutlu, Meltem, İdari İşlem Olarak Kamulaştırma ve İptal Davası, Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir 1992.
- Özay, İl Han, Günışığında Yönetim, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.
- Saraç, Osman, "Kamu Yararı Kavramı", *Maliye Dergisi*, Sayı: 139, Ocak- Nisan 2002, s.16-26.
- Yıldırım, Turan, "Kamu Yararı ve Disiplin Cezalarının Affı", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt:18, 2001, s. 438-450.